

Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport

DECRET 30/2017, de 3 de març, del Consell, pel qual es declara bé d'interés cultural immaterial la Romeria de les Canyes de Castelló. [2017/2019]

L'article 49.1.5 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana estableix la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de patrimoni històric, artístic, monumental, arquitectònic, arqueològic i científic. Així mateix, l'article 26.2 de Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del patrimoni cultural valencià, disposa que la declaració d'un bé d'interés cultural s'ha de fer per decret del Consell, a proposta de la conselleria competent en matèria de cultura. Tot això sense perjudici de les competències que l'article 6 de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del patrimoni històric espanyol, reserva a l'Administració general de l'Estat.

Així mateix, la Llei 4/1998, en l'article 45, disposa que seran declarats béns d'interés cultural les activitats, coneixements, usos i tècniques que constitusquen les manifestacions més representatives i valioses de la cultura i les formes de vida tradicionals dels valencians. Igualment, podran ser declarats béns d'interés cultural els béns immaterials que siguen expressions de les tradicions del poble valencià en les seues manifestacions musicals, artístiques, gastronòmiques o d'oci, i en especial aquelles que han sigut objecte de transmissió oral, i les que mantenen i potencien l'ús del valencian.

El calendari festiu valencià presenta nombroses rogatives i pelegrinatges, resta d'antigues celebracions penitencials, en què els nostres avantpassats demanaven a la divinitat i als seus intermediaris, la Mare de Déu i els sants, la protecció sobrenatural per a aconseguir salut, pau i pluja del cel suficient perquè les collites arribaren a bon terme. N'hi ha d'originades en la baixa edat mitjana, els seus rituals així pareixen testimoniar-ho i es fonamenten en la indigència humana davant de les catàstrofes col·lectives. Són expressió de la religiositat del nostre poble i constitueixen un ric apartat del nostre patrimoni espiritual.

Són mostres de costums seculars conservades gràcies al fervor popular. Tradicions molt arraigades que tenen establides de manera seqüencial, precisa i ordenada cada una de les seues celebracions, descansos, menjars i actes. En virtut dels valors acreditats es pot afirmar que la Romeria de les Canyes constitueix hui en dia un dels més preats senyals d'identitat de la ciutat de Castelló.

Mitjançant resolucions de 28 de juliol i de 18 de novembre de 2016, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, es va acordar a instància de les Corts incoar l'expedient per a la declaració com a bé d'interés cultural immaterial de la Romeria de les Canyes de Castelló.

En la tramitació de l'expedient s'ha concedit tràmit d'audiència a l'Ajuntament de Castelló de la Plana i al Bisbat de Segorbe-Castelló.

En compliment del que disposa l'article 27 de la Llei 4/1998, en l'expedient consten els informes favorables del Consell Valencià de Cultura, de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles, de la Universitat Catòlica de València i de la Universitat Jaume I.

Per tot això, a proposta del conseller d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, i amb la deliberació prèvia del Consell, en la reunió de 3 de març de 2017,

DECREE

Article 1. Objecte

Es declara bé d'interés cultural immaterial la Romeria de les Canyes de Castelló.

Article 2. Descripció del bé i valors

La descripció del bé i els seus valors es fan constar en l'annex d'aquest decret.

Article 3. Mesures de protecció i salvaguardia

La protecció de la Romeria de les Canyes de Castelló com a patrimoni cultural immaterial es concretarà en les mesures següents:

Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte

DECRETO 30/2017, de 3 de marzo, del Consell, por el que se declara bien de interés cultural inmaterial la Romeria de les Canyes de Castelló. [2017/2019]

El artículo 49.1.5 del Estatuto de Autonomía de la Comunidad Valenciana establece la competencia exclusiva de la Generalidad en materia de patrimonio histórico, artístico, monumental, arquitectónico, arqueológico y científico. Asimismo, el artículo 26.2 de Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del patrimonio cultural valenciano, dispone que la declaración de un bien de interés cultural se hará mediante decreto del Consell, a propuesta de la consellería competente en materia de cultura. Todo ello sin perjuicio de las competencias que el artículo 6 de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del patrimonio histórico español, reserva a la Administración general del Estado.

Asimismo, la Ley 4/1998, en su artículo 45, dispone que serán declarados bienes de interés cultural las actividades, conocimientos, usos y técnicas que constituyan las manifestaciones más representativas y valiosas de la cultura y los modos de vida tradicionales de los valencianos. Igualmente podrán ser declarados bienes de interés cultural los bienes immateriales que sean expresiones de las tradiciones del pueblo valenciano en sus manifestaciones musicales, artísticas, gastronómicas o de ocio, y en especial aquellas que han sido objeto de transmisión oral, y las que mantienen y potencian el uso del valenciano.

El calendario festivo valenciano presenta numerosas rogativas y peregrinaciones, resto de antiguas celebraciones penitenciales, en las que nuestros ancestros pedían a la divinidad y a sus intermediarios, la Virgen y los santos, la protección sobrenatural para alcanzar salud, paz y lluvia del cielo suficiente para que las cosechas llegaran a buen término. Las hay originadas en la baja Edad Media, como sus rituales así parecen testimoniar, y se fundamentan en la indigencia humana ante las catástrofes colectivas. Son expresión de la religiosidad de nuestro pueblo y constituyen un rico apartado de nuestro patrimonio espiritual.

Son muestras de seculares costumbres conservadas gracias al fervor popular. Tradiciones muy arraigadas que tienen establecidas de forma secuencial, precisa y ordenada cada una de sus celebraciones, descansos, comidas y actos. En virtud de los valores acreditados, se puede afirmar que la Romería de las Canyes constituye hoy en día una de las máspreciadas señas de identidad de la ciudad de Castellón de la Plana.

Mediante resoluciones de 28 de julio y de 18 de noviembre de 2016, de la Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte, se acordó a instancia de Les Corts tener por incoado expediente para la declaración como bien de interés cultural inmaterial de la Romería de las Canyes de Castelló.

En la tramitación del expediente se ha concedido trámite de audiencia al Ayuntamiento de Castellón de la Plana y al Obispado de Segorbe-Castellón.

En cumplimiento de lo dispuesto en el artículo 27 de la Ley 4/1998, constan en el expediente los informes favorables del Consell Valencià de Cultura, de la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos y de la Universidad Católica de Valencia y de la Universitat Jaume I.

Por todo ello, a propuesta del conseller de Educación, Investigación, Cultura y Deporte, y previa deliberación del Consell, en su reunión de 3 de marzo de 2017,

DECRETO

Artículo 1. Objeto

Se declara bien de interés cultural inmaterial la Romería de las Canyes de Castelló.

Artículo 2. Descripción del bien y valores

La descripción del bien y sus valores se hacen constar en el anexo de este decreto.

Artículo 3. Medidas de protección y salvaguardia

La protección de la Romería de las Canyes de Castelló como patrimonio cultural inmaterial se concretará en las siguientes medidas:

a) Realitzar labors d'identificació, descripció, investigació, estudi i documentació amb criteris científics.

b) Incorporar testimonis disponibles a suports materials que garantisquen la seua protecció i preservació.

c) Vetlar pel normal desenvolupament i la pervivència d'aquesta manifestació cultural, així com tutelar la conservació dels seus valors tradicionals i la seua transmissió a les generacions futures.

S'hauran de potenciar les condicions perquè la festa es mantinga viva, d'acord amb el que estableix la col·lectivitat que la protagonitza i li dóna sentit. La tasca de protecció i de salvaguardia es dirigirà fonamentalment cap a la divulgació i revalorització de tots els elements, les funcions i els significants que en formen part, i dels seus valors patrimonials, perquè la comunitat s'identifique amb la festa i els seus valors, i per tant es garantísca la seua continuïtat.

Qualsevol canvi que excedisca el normal desenvolupament dels elements que formen aquesta manifestació cultural haurà de comunicar-se a la direcció general competent en matèria de patrimoni cultural perquè, si és el cas, emeta l'autorització administrativa i propose la consegüent modificació d'aquesta declaració.

Les accions de salvaguardia que es projecten hauran de tindre en compte, de manera molt especial, els riscos de desvirtuació que podrien derivar-se del turisme massiu, així com la necessitat de valorar i protegir adequadament els oficis tradicionals associats a aquesta manifestació.

La gestió de la Romeria de les Canyes serà exercida per l'Ajuntament de Castelló de la Plana, el qual decidirà sobre aspectes materials i immaterials, així com el desenvolupament dels actes de la festivitat anual.

DISPOSICIONS ADICIONALS

Primera. Publicació i inscripció

Aquest decret es publicarà en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* i en el *Boletín Oficial del Estado*, i la declaració s'inscriurà en la Secció Primera de l'*Inventari General del patrimoni cultural valencià*, i es comunicarà, així mateix, al Registre General de Béns d'Interés Cultural del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Segona. Incidència pressupostaria

La aplicació i desplegament d'aquest decret no podrà tindre cap incidència en la dotació dels capítols de despesa assignada a la conselleria competent en matèria de cultura i, en tot cas s'haurà d'atendre amb els mitjans personals i materials d'aquesta.

DISPOSICIÓ FINAL

Única. Entrada en vigor

Aquest decret entrarà en vigor l'endemà de la publicació en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*.

València, 3 de març de 2017

El president de la Generalitat,
XIMO PUIG I FERRER

El conseller d'Educació, Investigació, Cultura i Esport
VICENT MARZÀ IBÁÑEZ

ANNEX

1. Exposició de motius

La Romeria de les Canyes té tres significats:

a) Commemoració històrica, anant en romeria fins al lloc on estava ubicada la població de Castelló abans del seu trasllat al pla en 1252.

b) Ritu d'affirmació col·lectiva de la pròpia identitat. La comunitat és la que li confereix el significat: símbol de germanor, d'identitat i orgull de pertinença a la ciutat de Castelló, orgull de genealogia.

c) Romeria penitencial i d'accio de gràcies.

a) Realizar labores de identificación, descripción, investigación, estudio y documentación con criterios científicos.

b) Incorporar los testimonios disponibles a soportes materiales que garanticen su protección y preservación.

c) Velar por el normal desarrollo y la pervivencia de esta manifestación cultural, así como tutelar la conservación de sus valores tradicionales y su transmisión a las generaciones futuras.

Se deberán potenciar las condiciones para que la fiesta se mantenga viva, de acuerdo con lo que establezca la colectividad que la protagoniza y le da sentido. La tarea de protección y de salvaguardia se dirigirá fundamentalmente hacia la divulgación y revalorización de todos los elementos, las funciones y los significantes que forman parte de ella, y de sus valores patrimoniales, para que la comunidad se identifique con la fiesta y sus valores, y por tanto se garantice su continuidad.

Cualquier cambio que exceda el normal desarrollo de los elementos que forman esta manifestación cultural deberá comunicarse a la dirección general competente en materia de patrimonio cultural para, en su caso, su autorización administrativa y proponga la consiguiente modificación de esta declaración.

Las acciones de salvaguardia que se proyecten deberán tener en cuenta, de manera muy especial, los riesgos de desvirtuación que podrían derivarse del turismo masivo, así como la necesidad de valorar y proteger adecuadamente los oficios tradicionales asociados a esta manifestación.

La gestión de la Romeria de les Canyes será ejercida por el Ayuntamiento de Castellón de la Plana, el cual decidirá sobre aspectos materiales e inmateriales, así como el desarrollo de los actos de la festividad anual.

DISPOSICIONES ADICIONALES

Primera. Publicación e inscripción

Este decreto se publicará en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* y en el *Boletín Oficial del Estado*, y la declaración se inscribirá en la Sección Primera del *Inventario General del Patrimonio Cultural Valenciano*, comunicándose, asimismo, al Registro General de Bienes de Interés Cultural del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

Segunda. Incidencia presupuestaria

La aplicación y desarrollo de este decreto no podrá tener incidencia alguna en la dotación de los capítulos de gasto asignado a la consellería competente en materia de cultura, y en todo caso deberá ser atendido con los medios personales y materiales de la misma.

DISPOSICIÓN FINAL

Única. Entrada en vigor

Este decreto entrará en vigor el día siguiente al de su publicación en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*.

València, 3 de marzo de 2017

El presidente de la Generalitat,
XIMO PUIG I FERRER

El conseller de Educación, Investigación, Cultura y Deporte,
VICENT MARZÀ IBÁÑEZ

ANEXO

1. Exposición de motivos

La Romeria de les Canyes tiene tres significados:

a) Conmemoración histórica, yendo en romería hasta el lugar donde se ubicaba la población de Castellón antes de su traslado al llano en 1252.

b) Rito de afirmación colectiva de la propia identidad. Es la comunidad la que le confiere el significado: símbolo de hermandad, de identidad y orgullo de pertenencia a la ciudad de Castellón, orgullo de genealogía.

c) Romería penitencial y de acción de gracias.

2. Dades sobre el bé objecte de la declaració

- 2.1. Denominació: la Romeria de les Canyes
- 2.2. Localitat: Castelló de la Plana

2.3. Data de realització: tercer diumenge de Quaresma amb una periodicitat anual (encara que inicialment es realitzava el tercer dissabte de Quaresma).

2.4. Protagonistes: el poble, l'Ajuntament i el clero, a més de la representació oficial formada per les reines, les madrines i les comissions de gaiates. La romeria està oberta a tot el món.

2.5. Antecedents històrics

La Romeria de les Canyes té en els seus inicis una vinculació religiosa important, associada al trasllat de la població de Castelló de la Plana des de la muntanya al pla, el tercer dissabte (i posteriorment diumenge) de Quaresma des de 1375. La romeria es caracteritza pel desplaçament a un lloc sagrat, de manera individual o col·lectiva, amb l'esperança d'aconseguir un bé. Adquireix una dimensió ritual, ja que té caràcter anual i sobretot implica identitat i pertinença a un lloc determinat, de manera que entre les persones que van a la romeria hi ha un sentiment de germanor i lligam identitari, representant un símbol immaterial, que es crea en aquests contextos de sociabilitat.

En 1375 es té documentada una processó: «... fon proposat en consell per lo dit síndich que com ell agués de volentat dels jurats donat I kafiq de forment a la karitat de la professió del Castell Vell...», es tractaria d'una típica processó penitencial pròpia de la religiositat medieval i directament vinculada a les pestes que sovint assotaven aquestes terres. Diferents historiadors vinculen la romeria actual amb les que van començar a realitzar-se durant el segle XVI, però sense relacionar-la amb el trasllat del castell al pla. Aquestes romeries eren penitencials i durant èpoques de carestia, malalties o sequera es realitzaven a ermitges o altres llocs considerats de culte al voltant de la ciutat.

En 1503 el Consell decideix set processons per la sequera, una de les quals està dirigida a l'ermitori de Santa Maria Magdalena. Es conserven els albarans de les despeses de les processions realitzades a l'esmentada ermita en 1572, ja que es comença a crear el costum d'acudir-hi a causa de la sequera que assotava la zona. Serà per tant al voltant de 1562 i 1570 quan es produeix l'anomenat vot entre el clero i les autoritats, amb l'objectiu de fer una romeria anual a l'ermitori de la Magdalena.

En aquests documents s'observa una certa instauració d'una romeria penitencial per a invocar ajuda tant material com espiritual a l'ermita de Santa Maria Magdalena en el Castell Vell, el tercer dissabte de Quaresma: «... e així mateix fonch proposat per dit jurat que el tercer dissabte de Quaresma acostuma la universitat fer cascun any a la hermita de Santa Magdalena una professió de pregàries de aigua...».

Al llarg de tot el segle XVII es continua fent la processó, i serà a mitjan d'aquest segle quan es beneirà l'ermita de Sant Roc de Canet. Durant el segle XVIII es consolida la romeria com una celebració popular, que recullen Diago en 1613 o Llorenç de Clavell en 1730. En aquests documents apareixen temes importants com la reconstrucció de l'ermitori fins a adquirir la forma actual o la primera vegada que surgen les gaiates. Es descriu la romeria, amb la participació del clero, autoritats, gremis i la missa amb almoina als pobres. També resulta curiós que descriga el ritual de la tornada en la basílica del Lledó, l'arribada a la ciutat i la processó nocturna on penitents, dones i xiquetes van «... llevando muchas luces en gayatas de caña».

La romeria s'ha realitzat de manera continuada, encara que amb certes interrupcions degudes a manca de diners, problemes amb l'església, afonaments o guerres. De 1745 a 1749 no hi hagué romerías a l'ermita de la Magdalena, ja que l'ermitori estava en ruïnes i no hi havia diners per a les celebracions. En 1750 es recupera, però el seu sentit no és el mateix. Ara es realitza la romeria «con el motivo de ser de grazias y en memoria de la translación del pueblo del Heremitorio de la santa al presente sitio...».

La romeria adopta un sentit cívic i commemoratiu secular, i es converteix en una de les tradicions de la ciutat. Per a la seua recuperació ja no s'addueixen pestes, sequeres ni qualsevol altra contingència religiosa com havia estat majoritàriament fins aquell moment.

A partir d'ara la festa se celebrarà com a acció de gràcies en commemoració del trasllat de l'antiga ciutat des de la muntanya al pla, i

2. Datos sobre el bien objeto de la declaración

- 2.1. Denominación: la Romeria de les Canyes
- 2.2. Localidad: Castellón de la Plana

2.3. Fecha de realización: tercer domingo de Cuaresma con una periodicidad anual (aunque inicialmente se realizaba el tercer sábado de Cuaresma).

2.4. Protagonistas: el pueblo, el Ayuntamiento y el clero, además de la representación oficial formada por las reinas, las madrinas y las comisiones de gayatas. La romería está abierta a todo el mundo.

2.5. Antecedentes históricos

La Romeria de les Canyes tiene en sus inicios una vinculación religiosa importante, asociada al traslado de la población de Castellón de la Plana desde la montaña al llano, el tercer sábado (y posteriormente domingo) de Cuaresma desde 1375. La romería se caracteriza por el desplazamiento a un lugar sagrado, tanto a modo individual o colectivo, con la esperanza de conseguir un bien. Adquiere una dimensión ritual, puesto que su carácter es anual y sobretodo implican identidad y pertenencia a un lugar determinado, de tal forma que entre las personas que van a la romería existe un sentimiento de hermandad y de lazo identitario, representando un símbolo inmaterial, que se crea en estos contextos de sociabilidad.

En 1375 se tiene documentada una rogativa: «... fon proposat en consell per lo dit síndich que com ell agués de voluntat dels jurats donat I kafiq de forment a la karitat de la professió del Castell Vell...», se trataría de una típica procesión penitencial propia de la religiosidad medieval y directamente vinculada a las pestes que azotaban estas tierras con frecuencia. Diferentes historiadores nos vinculan la romería actual con las que se comenzaron a realizar durante el siglo XVI, pero sin relacionarla con el traslado desde el castillo al llano. Estas romerías eran penitenciales que durante épocas de carestía, enfermedades o sequías se realizaban a las ermitas o diferentes lugares considerados de culto alrededor de la ciudad.

En 1503 el Consell decide siete procesiones por la sequía, en que una de ellas está dirigida a la ermita de Santa María Magdalena. Se conservan los albaranes de los gastos de las procesiones realizadas a la citada ermita en 1572, puesto que se comienza a crear la costumbre de acudir a ella debido a la sequía que azotaba la zona. Será por tanto alrededor de 1562 y 1570 cuando se produce el llamado voto entre el clero y las autoridades, con el objetivo de una romería anual al ermitorio de la Magdalena.

En estos documentos se observa cierta instauración de una romería penitencial para invocar ayuda tanto material como espiritual, a la ermita de Santa María Magdalena en el Castell Vell, el tercer sábado de Cuaresma: «... e així mateix fonch proposat per dit jurat que lo tercer dissabte de Quaresma acostuma la universitat fer cascun any a la hermita de Santa Magdalena una professió de pregàries de aigua...».

A lo largo de todo el siglo XVII se continúa realizando la rogativa, y será a mediados de este siglo cuando se bendiga la ermita de Sant Roc de Canet. Durante el siglo XVIII se consolida la romería como una celebración popular, recogida por Diago en 1613 o por Llorenç de Clavell en 1730. En estos documentos aparecen temas importantes como la reconstrucción del ermitorio hasta adquirir la forma actual o la primera vez que surgen las gayatas. Se describe la romería, con la participación del clero, autoridades, gremios y la misa con limosna a los pobres. También resulta curioso que describa el ritual de la Tornada en la basílica del Lledó, la llegada a la ciudad y la procesión nocturna donde penitentes, mujeres y niñas van «... llevando muchas luces en gayatas de caña».

La romería se ha realizado de forma continuada, aunque con ciertas interrupciones debidas a falta de dinero, problemas con la iglesia, derrumbes o guerras. Desde 1745 a 1749 no hubo romerías a la ermita de la Magdalena, puesto que el ermitorio estaba en ruinas y no había dinero para las celebraciones. En el 1750 se recupera, pero su sentido no es el mismo. Ahora se realiza la romería «con el motivo de ser de grazias y en memoria de la translación del pueblo del Heremitorio de la santa al presente sitio».

La romería adopta un sentido cívico y conmemorativo secular, convirtiéndose en una de las tradiciones de la ciudad. Para la recuperación de la misma ya no se aducen pestes, sequías ni cualquier otra contingencia religiosa como había sido mayoritariamente hasta aquel momento.

A partir de ahora la fiesta se celebrará como acción de gracias en conmemoración del traslado de la antigua ciudad desde la montaña al llano, perdiendo en parte su antiguo carácter penitencial «en atención

perdrà en part el seu antic caràcter penitencial «en atención a que no se pierda dicha memoria y con ello se origine la ruina de su hermitorio».

Malgrat que al primer terç del segle XIX es troben referències municipals considerant la romeria com a «procesión de rogativa a santa Maria Magdalena» i que l'autoritat municipal té present el sentit d'obligació cívica de la romeria, queda manifesta l'absència dels edils castellonencs en aquesta celebració, i durant molts anys tan sols el clero parroquial i un sector del poble van mantenir el compromís de retorn al lloc dels avantpassats. No serà fins a l'any 1831 quan l'Ajuntament acorda «que para mas autenticar la función de la mañana, recordando la traslación de la población des de la hermita de la Magdalena, vaya todo el Ayuntamiento a dicha hermita».

Des de Tortosa en 1774 s'ordena que la tornada es realitze abans de fer-se fosc, però la Confraria de la Sang s'hi oposa perquè les gaiates no lluiran de la mateixa manera. Hi hagué diferents prohibicions durant diversos anys, fins que en 1793 la romeria canvia de dia i es farà el diumenge en lloc del dissabte, a més la tornada es realitza cap a les quatre de la vesprada. Aquestes reformes han perdurat fins a hui, però en lloc de fer la tornada tan prompte es va anar canviant cap a la nit, perquè les gaiates pogueren lluir la seua esplendor.

En 1852 se celebra el VI centenari de la ciutat de Castelló, de manera que s'introdueix per primera vegada la canya verda, i també quatre persones vestides amb indumentària tradicional a manera d'heralds amb maces, a més d'una modificació en l'itinerari de la processó fins a l'ei-xida de la ciutat.

Al llarg del segle XX la romeria es consolida com a manifestació de la identitat de tot un poble.

Aprovada la Constitució de la Segona República l'Ajuntament acorda el 1932 celebrar la romeria amb caràcter laic, la qual se celebra sense convidar el clero, i es repeteix a l'any següent però traslladada al dilluns, i amb un pas més en el laicisme el 1934 l'ermitori roman tancat el dia de la festa. Després de la interrupció per la Guerra Civil, l'any 1939 es restableix la romeria religiosa i comença a cristal·litzar l'afany per convertir la Magdalena en una festa grossa «para devolver a la fiesta su brillantez de otros tiempos».

Serà a partir de 1952, amb l'aniversari fundacional de la ciutat, quan es comence a realitzar una verdadera romeria multitudinària, a més d'instaurar per als romers la cinta verda. Posteriorment i arran d'una estranya interpretació del Concili Vaticà II, el clero deixa de participar en la romeria, a excepció d'un capellà que porta la reliquia i encapçala la romeria. Deixen de participar-hi els ordes monàstics, els xiquets del Col·legi de Sant Vicent Ferrer i de l'antiga Beneficència, i amb aquestes absències es comencen a perdre els càntics i alguns rituals. En 1982 es crea la Colla de Cantors, amb el restabliment de certs rituals.

En 1989 es restaura la tradició de la famosa tornada a peu passant per la basílica del Lledó.

Les indumentàries es renoven, l'Ajuntament comença a reaparéixer en la tornada, a la qual se sumen diverses colles de les festes.

La Consueta o ritual de la romeria, publicada per primera vegada en 1991, contempla el protocol de la Romeria de les Canyes, amb tots els elements (religiosos, civils, gastronòmics, cants, recorregut, vestimenta, etc.), entre els quals destaquen el volteig de campanes, la despertada, la missa de romers o missa de canyes, i la romeria pròpiament dita, amb el recorregut fins a l'ermita de la Magdalena i la tornada dels romers a la cocatedral de Santa Maria.

La representació municipal i civil a la romeria ha variat segons el moment de la història o la tendència política present a l'Ajuntament, de manera que per molts anys a l'inici del segle XX la comitiva era oberta pel cronista de la ciutat, el secretari de l'Ajuntament, els regidors ordenats segons el nombre de vots obtinguts en la seua elecció, o si de cas de menor a major edat, seguits del síndic, els tenents d'alcalde, els governadors civils i militars i l'alcalde.

Hui, aquest protocol de la postguerra ha quedat sensiblement alterat en entrar al consistori els distints grups polítics i comptar amb la presència habitual de destacades personalitats del món polític autonòmic o fins i tot, en algunes ocasions, estatales.

Cal deixar constància que, des del 1962, també s'incorpora de forma habitual, a la presidència de la romeria, el bisbe de la diòcesi, si és convidat per la corporació municipal.

a que no se pierda dicha memoria y con ello se origine la ruina de su hermitorio».

A pesar de que en el primer tercio del siglo XIX se encuentran referencias municipales considerando a la romería como «procesión de rogativa a santa María Magdalena» y que la autoridad municipal tiene presente el sentido de obligación cívica de la romería, queda manifiesta la ausencia de los ediles castellonenses en esta celebración, y durante muchos años tan solo el clero parroquial y un sector del pueblo mantuvieron el compromiso de retorno al lugar de los antepasados. No será hasta el año 1831 cuando el Ayuntamiento acuerda «que para mas autenticar la función de la mañana, recordando la traslación de la población des de la hermita de la Magdalena, vaya todo el Ayuntamiento a dicha hermita».

Desde Tortosa en 1774 se ordena que la Tornada se realice antes del anochecer, pero la cofradía de la Sangre se opone, puesto que las gayatas no lucirán de la misma forma. Hubo diferentes prohibiciones durante varios años, hasta que en 1793 la romería se cambia de día, siendo el domingo en lugar del sábado, además la Tornada se realiza hacia las cuatro de la tarde. Estas reformas han perdurado hasta la actualidad, pero el regreso pronto se fue modificando hacia la noche, para que las gayatas pudieran lucir su esplendor.

En 1852 se celebra el VI centenario de la ciudad de Castellón de la Plana, de tal modo que se introduce por primera vez la caña verde, y también cuatro personas que vestidas con indumentaria tradicional a modo de heraldos con mazas, además de una modificación en el itinerario de la procesión hasta la salida de la ciudad.

A lo largo del siglo XX la romería se consolida como manifestación de la identidad de todo un pueblo.

Aprobada la Constitución de la Segunda República, el Ayuntamiento acuerda en 1932 celebrar la romería con carácter laico, celebrándose esta sin invitar al clero, repitiéndose el año siguiente pero trasladada al lunes y, con un paso más en el laicismo, en 1934 el ermitorio estará cerrado el día de la fiesta. Después de la interrupción por la Guerra Civil, el año 1939 se restablece la romería religiosa y comienza a cristalizar el afán por convertir la Magdalena en un fiesta grande «para devolver a la fiesta su brillantez de otros tiempos».

Serà a partir de 1952, con el aniversario fundacional de la ciudad, cuando se comience a realizar una verdadera romería multitudinaria, además de instaurar para los romeros la cinta verde. Posteriormente y tras una extraña interpretación del Concilio Vaticano II, el clero deja de participar en la romería a excepción de un sacerdote que lleva la reliquia y que preside la romería. Dejan de participar las órdenes monásticas, niños del Colegio de San Vicente Ferrer y de la antigua Beneficencia, y con estas ausencias se comienzan a perder los cánticos y algunos rituales. En 1982 se crea la Colla de Cantors, con el restablecimiento de ciertos rituales.

En 1989 se restaura la tradición de la famosa Tornada a pie pasando por la basílica del Lledó.

Las indumentarias se renuevan, el Ayuntamiento comienza a reaparecer en la Tornada, a la que se suman varias collas de las fiestas.

La Consueta o ritual de la romería, publicada por primera vez en 1991, contempla el protocolo de la Romeria de les Canyes, con todos los elementos (religiosos, civiles, gastronómicos, cantos, recorrido, vestimenta, etc.), entre los cuales destacan el volteo de campanas, la despertada, la misa de *romers* o misa de *canyes*, y la romería propiamente dicha, con el recorrido hasta la ermita de la Magdalena y la vuelta de los romeros a la concatedral de Santa María.

La representación municipal y civil en la romería ha variado según el momento de la historia o la tendencia política presente en el Ayuntamiento, de forma que por muchos años a principios del siglo XX la comitiva estaba abierta por el cronista de la ciudad, el secretario del Ayuntamiento, los concejales ordenados según el número de votos obtenidos en su elección, o en su caso, de menor a mayor edad, seguidos del síndico, los tenientes de alcalde, los gobernadores civiles y militares y el alcalde.

Hoy, este protocolo de la posguerra ha quedado sensiblemente alterado al acceder al consistorio distintos grupos políticos y contar con la presencia habitual de destacadass personalidades del mundo político autonómico e incluso, en algunas ocasiones, estatales.

Es necesario dejar constancia que, desde el 1962 también se incorpora de forma habitual, a la presidencia de la romería, el obispo de la diócesis, si es invitado por la corporación municipal.

2.6. Descripció del bé

Romeria penitencial iniciada en 1375 i que amb el temps ha adquirit un caràcter multitudinari, en la qual el poble i les autoritats s'uneixen per a commemorar el trasllat del Castell Vell al pla. En aquesta romeria es produeix una identificació del poble amb els seus orígens.

La romeria és un viatge iniciàtic que es realitza al solar de l'origen, rememorant, a més dels referents divins necessaris perquè les coses ens vagen bé, el record de la fundació. Malgrat ser un camí senzill i d'escassa dificultat, és un camí d'anada i tornada, amb tota una sèrie de rituals a complir.

Per aquestes raons té tanta importància per a la població de Castelló de la Plana i es converteix en un signe de pairalisme, d'autenticitat del referent més antic i autèntic que és la Magdalena, ja que l'esperit dels nostres avantpassats va amb nosaltres de romeria i aquest pensament és el que ens esperona a fer-la cada any.

3. Definició de l'àmbit espacial i temporal

3.1. Àmbit espacial:

Itinerari d'anada: plaça Major, plaça de l'Herba, carrer Colom, carrer Major, plaça de Maria Agustina (el Toll), avinguda dels Caputxins, camí dels Molins, camí de la Travessa (Sangarró d'en Riera), el Caminàs, l'ermita de Sant Roc de Canet, carretera nacional N-340, carretera del Desert de les Palmes.

Itinerari de tornada: camí de l'Algepsar, camí que voreja l'autopista AP-7, camí de Boira, el Caminàs fins a la basílica del Lledó, camí del Lledó (fins als bous), camí de la Plana, camí de Sant Roc, Forn del pla, carrer de Sant Fèlix, plaça Clavé, carrer d'Enmig, Porta del Sol, carrer Gasset, plaça de la Pau, carrer Major, carrer Arxipreste Balaguer, plaça Major.

3.2. Àmbit temporal: tercer diumenge de Quaresma amb una periodicitat anual

2.6. Descripción del bien

Romería penitencial iniciada en 1375 y que con el tiempo ha adquirido un carácter multitudinario, en la que el pueblo y las autoridades se unen para conmemorar el traslado del Castell Vell al llano. En esta romería se produce una identificación del pueblo con sus orígenes.

La romería es un viaje iniciático que se realiza al lugar del origen, rememorando, además de los referentes divinos necesarios para que las cosas nos vayan bien, el recuerdo de la fundación. A pesar de ser un camino sencillo y de escasa dificultad, es un camino de ida y vuelta, con toda una serie de rituales a cumplir.

Por estas razones tiene tanta importancia para la población de Castelló de la Plana, convirtiéndose en un signo de idealización de los hechos de los antepasados, de autenticidad del referente más antiguo y auténtico que es la Magdalena, pues el espíritu de nuestros antepasados va con nosotros de romería y este pensamiento es el que nos estimula a hacerla cada año.

3. Definición del ámbito espacial y temporal

3.1. Ámbito espacial:

Itinerario de ida: plaza Mayor, plaza de L'Herba, calle Colón, calle Mayor, plaza María Agustina (el Toll), avenida de Capuchinos, camino de los Molinos, camino de la Travessa (Sangarró d'en Riera), el Caminàs, la ermita de Sant Roc de Canet, carretera nacional N-340, carretera del Desierto de las Palmas.

Itinerario de vuelta: camino de L'Algepsar, camino que bordea la autopista AP-7, camino de Boira, el Caminàs hasta la basílica del Lledó, camino del Lledó (hasta los toros), camino de la Plana, camino de Sant Roc, Forn del pla, calle de San Félix, plaza Clavé, calle de Enmedio, Puerta del Sol, calle Gasset, plaza de la Paz, calle Mayor, calle Arcipreste Balaguer, plaza Mayor.

3.2. Ámbito temporal: tercer domingo de Cuaresma con una periodicidad anual.